

Acest Caiet se remarcă prin sublinierea valorii deosebite a tipurilor de artefacte analizate în contextul lor crono-cultural ca elemente cu potențial consistent în planul datării relative și absolute. De asemenea, trebuie reliefat recursul frecvent la reconstituirea în scheme și pe baza studiilor experimentale a „lanțurilor operatorii” proprii fabricării unor tipuri, cum este lingura-spatulă cu baza căușului în formă de V, specifică marelui complex cultural Starčevo-Criș. Totodată, semnalăm faptul că aici au fost inserate în premieră, prin contribuțiile subsemnatului (oferite la solicitarea doamnei Henriette Camps-Fabrer), datele relative la unele artefacte descoperite pe teritoriul României, respectiv corpurile de seceri din corn de cerb aparținând culturii Starčevo-Criș de la Răureni-Râmnicu Vâlcea și Cârcea-„Viaduct” (fișa generală Mânere, 3.0., p. 23-31; fișa Corp de seceră, 3.7., p. 83-88).

Caietele V-VI marchează un progres metodologic în elaborarea seriei din care fac parte și oferă elementele de bază ale studiului unui corpus de artefacte de interes major, anterior semnalate disparat sau publicate mai detaliat, dar fără preocuparea de sistematizare a abordării. Iată, de altfel, unele dintre argumentele care au funcționat în cazul validării Caietelor în mediul științific internațional și au reclamat continuarea eforturilor de editare a lor. Este ceea ce echipa de specialiști condusă de doamna Henriette Camps-Fabrer a și realizat în anii următori.

A. AVERBOUH, C. BELLIER, A. BILLAMBOZ, P. CATTELAİN, J. J. CLEYET-MERLE, M. JULIEN, L. MONS, D. RAMSEYER, M.-R. SERONIE-VIVIEN, A.-C. WELTÉ, *Cahier VII. Éléments barbelés et apparentés*, Publié avec le concours du CNRS, Éditions du CEDARC, Treignes, 1995, 119 p.

La un interval de doi ani după apariția Caietului VI, după o perioadă de pregătire de alți câțiva ani și prin capacitatea salutară a resurselor unor organisme oficiale administrative și științifice din Belgia (Ministerul Culturii și Afacerilor Sociale al Comunității Franceze din Belgia și al Regiunii Valone) și Franța (Consiliul Național al Cercetării Științifice), colectivul largit care se ocupă de elaborarea Caietelor de Fișe tipologice ale industriei preistorice a osului a reușit editarea Caietului VII, rezervat artefactelor reunite sub denumirea generică de „Elemente barbelate și înrudite”. Înainte de a trece la descriere dorim să adresăm și pe această cale mulțumirile noastre cele mai călduroase specialistei Véronique Dujardin (arheolog pe problemele paleoliticului superior și ale mezoliticului – Service régional de l'archéologie de Poitou-Charentes, Poitiers, Franța), prin amabilitatea deosebită a căreia ni s-au pus la dispoziție, foarte recent, Caietele VII-X. De asemenea, adresăm mulțumiri la fel de călduroase lui Pierre Cattelain, care ne-a oferit, în cadrul unui schimb de publicații, printr-un gest de mare generozitate, un important lot al cărților și revistelor scoase de-a lungul timpului sub egida CEDARC și Musée du Malgré Tout, Treignes.

Fișele generale inițiază fiecare dintre secțiunile Caietului VII, fiind urmate de una sau mai multe fișe speciale rezervate fiecărui tip tratat. Sub denumirea generică menționată mai sus sunt reunite artefacte reprezentative, clasice, ale industriei preistorice a materiilor dure animale, prezente pe spații largi ale Eurasiei, precum: 1. harpoanele și vârfurile barbelate, cu patru subtipuri: 1.1. harpoane magdaleniene; 1.2. harpoane aziliene; 1.3. harpoane neolitice din Europa Occidentală; 1.4. protoharpoane. În continuare sunt inserate tipuri fără subîmpărțiri: 2. *foënes* (piese desemnate cu un termen care nu are echivalent valabil în limba română; este vorba de piese active paleolitice pentru pescuit de tipul harponului sau al cârligului, realizate sub forma unor piese bifurcate, trifurcate sau bifurcate și barbelate); 3. cârlige; 4. vârfuri de săgeți. Eșantioanele de referință sunt localizate, ca de obicei, în jumătatea vestică și în regiunile centrale ale Europei. Fișele rezervate harpoanelor și elementelor barbelate beneficiază de rezultatele cercetărilor celor mai importanți specialiști ai domeniului, unii consacrand chiar teze de doctorat unor astfel de artefacte (Michelle Julien, Lucette Mons, Denis Ramseyer). Astfel că datele oferite în secțiunea respectivă se constituie în elemente fundamentale în tratarea descoperirilor comparabile oriunde în Lumea Veche. Definiția propusă pentru aceste artefacte este: „Obiect alungit având corpul barbelat

pe unul sau cele două margini, cu o extremitate distală în general vulnerantă (ascuțită sau tăioasă, rareori rotunjită) și o parte proximală plată sau îngustată permițând inserția sau fixarea într-o hampă, putând prezenta mai multe tipuri de amenajări, destinate fixării unei corzi (șanțuire, «umăr», protuberanță și/sau perforație». Conținutul fișei 1.4., Protoharpoane se constituie în baza unei discuții ample legate de încadrarea tipologică a acestor artefacte, consacrate sub această denumire de tradiția cercetării, care a luat în calcul, în primul rând, valoarea conferită de „fosile directoare” sau „indicatoare”. În fapt, denumirea de protoharpon reunește o serie de obiecte eterogene morfologic, clasificate de preistoricieni aparte de categoria harpoadelor. Autorul fișei respective, Pierre Cattelain, consideră că este preferabilă abandonarea definitivă a acestei denumiri (ceea ce atrage dispariția tipului respectiv din clasificări) și propune ca unele artefacte să fie adăugate altor categorii tipologice (*sagaies* și harpoane). Ca o constatare valabilă pentru întregul Caiet subliniem ca foarte importantă precizarea criteriilor clasificării tipologice (morfologia) și a parametrilor morfometrici, etalați în detaliu, înlăturându-se ambiguitățile care au grevat adesea demersul analitic de-a lungul timpului. La fel de importante sunt restituirile în planul studiului tehnic, elucidându-se procedeele debitajului și fasonării acestor artefacte, ca și ipotezele utilizării. Nu în ultimul rând se accentuează asupra valorii de marcatori culturali a tipurilor analizate; aportul siturilor lacustre elvețiene este notabil din acest punct de vedere (materiale valorificate de Denis Ramseyer); de aici provin sute de harpoane păstrate în condiții cu totul excepționale, inclusiv însoțite de elementele organice (ligaturi) care intrau în compunerea acestor unelte și arme compozite și care, în mod „normal”, nu ajung până la noi. Cârligele sunt un tip de instrumente a căror necesară analiză sistematică se dovedește de interes major în planul deslușirii aspectelor paleoeconomiei.

Remarcăm, totodată, introducerea în sumar a fișei vârfurilor de săgeți, artefacte de mare varietate tipologică și cu rol notabil de marcatori culturali; sunt oferite datele relative la descoperiri din neoliticul mijlociu și până în a doua epocă a fierului; implicațiile crono-culturale nu sunt, din păcate, reflectate de conținutul fișei în măsura impusă de complexitatea problematicei legate de ele. Nu putem decât să regretăm faptul că nu se apelează mai des la informațiile legate de materialele din sud-estul Europei, multe publicate cu ani în urmă și disponibile acum în formatul inspirat de Caiete, perfect compatibil cu trama acestora; „izolaționismul” sau „exclusivismul” este motivat uneori de autori prin accesul dificil la datele respective, circulate în limbi inaccesibile etc.; pe de altă parte, lăsarea în afara discuției a unor loturi importante avantajează evitarea unor probleme suplimentare de armonizare a clasificărilor. În cazul discutat însă, autorul fișei 4. Vârfuri de săgeți de os, Marie-Roger Séronie-Vivien, pare că nu a actualizat bibliografia utilizată (de altfel, destul de firavă), rămasă la nivelul anilor 80. Pentru România au fost inserate descoperiri izolate, nesemnificative (Cucuteni, Periam), preluate din lucrările lui W. Schrickel (1966), R. Florescu și I. Miclea (1980). Remarcăm cu regret absența din cuprinsul Caietului VII a vârfurilor de săgeți mezolitice descoperite pe teritoriul României și al Serbiei, care ar fi coborât sensibil limita cronologică a fișei; după cum se știe, multe dintre aceste armături de os provin din contexte particulare, neîntâlnite în Europa de Vest, precum cele funerare (unele fiind încă fixate, spectaculos, în piese anatomice umane) și documentând conflicte foarte vechi, eficacitatea extremă a redutabilei arme care era arcul și, nu în ultimul rând, îndemânarea arcașilor mezolitici din zona Clisurii.

H. CAMPS-FABRER, P. CATTELAİN, S.-Y. CHOÏ, E. DAVID, J.-L. PASCUAL-BENITO,
N. PROVENZANO, D. RAMSEYER, *Cahier VIII. Biseaux et tranchants*, Éditions du CEDARC,
Treignes, 1998, 127 p.

Caietul VIII a fost publicat grație sprijinului consistent oferit de instituțiile de stat belgiene: Ministerul Comunității Franceze – Direcția Generală a Culturii; Ministerul Regiunii Valone – Serviciul General al Patrimoniului și Serviciul Cercetării Științifice. El este rezervat artefactelor desemnate cu termenii (intraductibili integral în românește) *Biseaux* și *tranchants*, tratând serii de obiecte a căror descriere începe în fiecare fișă printr-o perifrază repetitivă: „Objet à biseau” (= „cu partea activă subțiată amenajată oblic – teșită și tăis transversal”), urmată de identificarea morfo-tipo-funcțională. În ce ne privește, traducem termenul *biseau* prin „parte (activă) oblică având tăis transversal”. Opțiunea pentru această terminologie a reieșit după mai mulți ani de discuții în cadrul Comisiei de Nomenclatură, autorii considerând că ea este preferabilă termenilor „tradiționali”, dar inadecvați și generând confuzii în multe cazuri, de „daltă”, „pană”, *lissoir* sau „netezitor” etc. Piese de acest gen ilustrează dificultățile majore pe care au trebuit să le abordeze și surmonteze membrii colectivului de elaborare a Caietelor de Fișe tipologice. În cazul dat a fost privilegiată morfologia părții active a obiectelor, modelată sub forma unuia sau a două planuri oblice plasate distal, precum și tehnicile de fabricare.